

Bild: Folkets Bio

Quo Vadis, Aida?

Bosnien, juli 1995. Aida är översättare för FN i den lilla staden Srebrenica. När den serbiska armén tar över staden är hennes familj bland de tusentals som letar efter skydd i FN-lägret. Som översättare har Aida tillgång till viktig information som hon behöver tolka. Hennes make Nihad är rektor och de känner att deras söner Hamdija och Sejo är i stor risk för repressalier från den segrande serbiska armén. Familjen gömmer sig i den nedlagda batterifabriken under FN:s förmodade skydd med tusentals andra utanför, med kaos och panik som bara växer. Aida rusar frenetiskt och försöker få information från FN-soldaterna. Hon inser att FN-befälhavaren Karremans inte kan göra någonting inför de serbiska styrkorna i antågande.

Filmen ställer svåra moraliska frågor och kan användas i många olika skolrelaterade sammanhang.

EN FILMHANDLEDNING FRÅN SVENSKA FILMINSTITUTET
Rekommenderad för årskurs 9 - gymnasiet

Svenska
Filminstitutet

Om filmhandledningen

Film är ett spännande och mångfacetterat pedagogiskt verktyg där våra handledningar är till för att vägleda dig som lärare. Åldersrekommendationen, som här sträcker sig från årskurs 9 till och med gymnasiet är just en rekommendation. Du väljer själv om du vill ta upp ett eller flera teman ur frågeställningarna och/eller om du kan viga lite mer tid till fördjupning och närstudier av själva filmmediet. Du känner dina elever bäst och vet vad som kan vara relevant och intressant just för dem. Med den här handledningen kan du även använda klipp ifrån filmen för att ha ett tydligare underlag och stöd för minnet.

Före och efter

Prata med klassen om kriget i det forna Jugoslavien. Konflikten är 30 år gammal och har kanske hamnat i medial skymundan men har under 1990-talet präglat mycket av det svenska, europeiska och globala medieutbudet. Ta reda på vad eleverna kan om konflikten och introducera ämnet eftersom det kan underlätta efterarbetet.

Konflikterna i det forna Jugoslavien har ofta utmålats som för komplicerade och krångliga att förstå. För att motverka en viss stereotypifiering av området kan det vara värt att leta fram fakta om livet i det forna Jugoslavien före och efter kriget på 1990-talet. Viktigt med arbetet om kriget i det forna Jugoslavien är att konsultera de skrivna källorna, låta eleverna läsa utdrag ur vissa böcker på temat och även ta fram tillgänglig

information från myndigheter, som exempelvis Forum för levande historia.

Efter filmen kan det vara viktigt att lyfta fram vissa moraliska och etiska perspektiv som filmen bottenar i. Diskutera FN:s fredsbevarande roll i allmänhet och i fallet Srebrenica i synnerhet. Vad är för- och nackdelar med den internationella inblandningen i konflikter i världen? Hur skulle eleverna agera i liknande situationer? Varför?

Filmen och läroplanen

Enligt skollagen ska utbildningen utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar och de mänskliga rättigheterna som människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet samt solidaritet mellan människor.

Quo vadis, Aida? börjar när kriget i Bosnien och Hercegovina pågått i tre års tid. Prata om hur det kan vara möjligt att folkmord och massakrer på människor kan genomföras överhuvudtaget. Hur kan det vara möjligt att mänskliga rättigheter inte gäller i krig? Vad beror det på?

Skolan ska främja förståelse för andra människor och förmåga till inlevelse. Ingen ska i skolan utsättas för diskriminering på grund av kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, könsöverskridande identitet eller uttryck, sexuell läggning, ålder eller funktionsnedsättning eller för annan kränkande behandling. Alla tendenser till diskriminering eller kränkande behandling

Bild: Folkets Bio

Bild: Folkets Bio

ska aktivt motverkas. Främlingsfientlighet och intolerans måste bemötas med kunskap, öppen diskussion och aktiva insatser.

Filmen kan öppna upp för diskussioner som rör ojämlika förhållanden människor emellan. Många krig kan ses som ett extremt tillstånd men krig uppstår inte av sig själva. Diskutera vad som kan leda till krig, vilka sorters krig det kan finnas och vad det är som utmärker dem.

Handling

Den 11 juli 1995 försöker FN-översättare och före detta lärare Aida Selmanagić rädda sin familj efter att Republika Srpska-armén övertar den bosniska staden Srebrenica. Filmen öppnar med Aida som översätter ett möte mellan FN-överste Thom Karremans och

Srebrenicas borgmästare. Karremans försäkrar den samlade gruppen att FN och Nato kommer att tillhandahålla luftangrepp om de serbiska styrkorna bryter mot överenskommelsen om Srebrenica som "säker zon". Borgmästaren är frustrerad och informerar Karremans om att de serbiska styrkorna, under ledning av general Ratko Mladić, aktivt attackerar staden.

Tusentals Srebrenicabor, inklusive Aidas man, Nihad, och deras två söner Hamdija och Sejo flyr till det närliggande FN-lägret och letar efter skydd. Aida tar in familjen in i lägret tillsammans med några av flyktingarna, men tusentals lämnas utanför porten till lägret och nekas inträde. Nihad och Aida övertalar Karremans om att Nihad är utbildad och kan hjälpa till med i förhandlingar med Mladić. Under tiden försöker en alltmer frustrerad Karremans komma i kontakt med FN-ledare för att beordra en flygtack. Det går dock inte att nå någon, då alla är på semester.

Bild: Folkets Bio

Klipp 1
Källa: Folkets Bio

Mladić övertar Srebrenica och avrättningar börjar ske i staden. Aida blir alltmer desperat och försöker söka skydd för sina söner. Hon tvingas samtidigt översätta för att lugna flyktingarna inne och utanför fabriken.

Förhandlingarna mellan FN och serbiska styrkor inleds, med Nihad närvarande. Karremans ger efter för Mladićs krav. Mladić arrangerar en överenskommelse och hävdar att han kommer att transportera civila till säkerhet med FN som en eskort. FN-delegationen går med på förslaget, vilket ger de serbiska styrkorna möjligheter att äntra lägret och de hjälplösa och obehäpnade civila. Aida försöker pressa FN-ledningen att stoppa Mladić, men möts av likgiltighet och obstruerande byråkrati. Mladićs armé börjar skilja åt pojkar och män från kvinnor och äldre. Aida är medveten om att männen kommer att dödas. Hon inser att hennes Nihad, Hamdija och Sejo är i allvarlig fara och försöker skydda sin familj på alla nödvändiga sätt. Men hon kan inte säkra falska ID-kort. Personalen vägrar skydda dem eller låta dem evakueras i hemlighet i ett FN-fordon. Aida är desperat och föreslår att en FN-soldat skjuter hennes söner i benen så att de kan evakueras till ett sjukhus, bara för att få veta att alla medicinska transportfordon mystiskt har försvunnit och inte lyckats nå sin destination. Så småningom kommer en buss för att ta Hamdija och Sejo bort. Aida går ner på knän för major Franken och ber att de ska skyddas, men Franken vägrar och säger att bara Nihad kan stanna.

Nihad lämnar lägret med sönerna, de sätts på en lastbil. Aida förblir kvar. Nihad, Hamdija och Sejo fördrivs med resten av männen, tvingas in i en byggnad och mördas med maskingevär. Flera år senare återvänder Aida, till Srebrenica och sin gamla familjelägenhet, där nu en serbisk familj bor. Hon frågar den unga mamman som bor i lägenheten om de har hittat bilder på hennes familj och berättar för henne att de ännu inte har hittat kropparna. Aida berättar för kvinnan att hon kommer flytta in i lägenheten

och att kvinnans familj måste flytta ut.

Efter att ha lämnat lägenheten inser hon att kvinnans man, som hon möter i trappuppgången, var en av de som hade äntra lägret och varit en av förövarna under folkmordet. Aida hittar till slut benrester efter sina familjemedlemmar. Vandrande mellan uppgrävda rester av folkmordsoffren som grävts upp för identifiering, känner hon igen kläder som tillhör sönerna och bryter ihop i tårar.

Filmen avslutas med Aida som tittar på gamla fotografier av sin familj. I scenen därpå befinner vi oss i skolan där Aida återigen jobbar som lärare. Hennes elever uppträder för sina föräldrar och i publiken ser vi karaktärer från båda sidor. De tittar på barnen som öppnar och stänger sina ögon. Aida ler melankoliskt.

Filmens form och innehåll

Titta på [klipp 1](#).

I scenen ser vi Srebrenicabor som försöker komma in i militärbasen för att få skydd. De släpps inte in men Aida försöker se till att få in sin familj. Hon bråkar med en av vakterna som lyder sina order.

- Vad krävs för att begå omfattande krigsbrott? Fundera kring vad det är som behöver förberedas när så massiva avrättningar ska äga rum. Det krävs en förberedd organisation och samverkan mellan många instanser. En del av dessa kan skönjas i filmen. Någon måste köra alla fångar, för det behövs bussar och bensin. Det måste finnas utrymme, stora lokaler som kan användas i ett sådant syfte. Kropparna måste begravas vilket kräver fysiskt arbete. En omfattande infrastruktur behövs med andra ord.

- Försök hitta vittnesmål från människor som inte aktivt mördat men som på olika sätt varit delaktiga, kanske som

Klipp 2
Källa: Folkets Bio

chaufförer, kanske har de lagat mat eller administrerat brotten på något sätt. Ta reda på hur de beskriver den egna rollen i det stora maskineriet och resonera själva hur man själv skulle agera i en sådan situation.

- Försök att diskutera även andra fall av krigsövergrepp som skett under 1900-talet. Vad finns det för likheter och skillnader i dessa? Ett krig borde egentligen vara sammandrabbningar mellan olika militära styrkor. Ofta drabbas dock även civila av våld. Försök diskutera varför det begås övergrepp mot civila. Vad kan målet vara?

Titta på [klipp 2](#).

Aida får reda på att hennes söner ska överlämnas till de serbiska styrkorna medan maken kan stanna med henne. Människor fraktas i väg och vi vet med facit i hand vad det var som hände. De förs till olika platser för avrättning. Aida ber om att FN-soldaterna åtminstone räddar en av sönerna men nekas. Pappan och sönerna överlämnar sig till de serbiska styrkorna medan Aida förblir kvar i FN-basen, gråtandes.

8372 män, unga som gamla, mördades i dessa dagar i Srebrenicatrakten. Den holländska bataljonen som tjänstgjort i området har erkänt en del av skulden eftersom de inte kunde försvara människorna såsom de hade lovat.

- Diskutera med klassen vad de anser att FN:s fredsbevarande roll borde vara. Under kriget i Bosnien och Hercegovina beskyldes nämligen FN-styrkor för passivitet, eftersom deras mandat inte tillät dem att ingripa. Ingripanden skedde i enstaka fall. Vad finns det för argument för att ingripa kontra bevaka. Den moraliska frågan som varje individ kan ställa sig är hur man själv hade agerat, både från Aidas och från FN-soldaternas perspektiv. Vem kan man ställa till svars när ett folkmord begås? Finns det någon skuld att söka hos FN:s styrkor?

Titta på [klipp 3](#).

Aida har tillsammans med sin make och ett par andra människor som har varit på möte med den serbiske generalen Ratko Mladić, insett att de serbiska styrkorna för i väg pojkar, män och äldre. De går till majoren Franken och undrar varför holländarna inte skyddar befolkningen.

I flera scener är Aida den som översätter det som holländarna berättar till civilbefolkningen.

- Diskutera hennes rollkaraktär. Hon vet mer än många som inte förstår något annat språk.
- Hur agerar hon i olika lägen, baserat på språkkunskaper?

Srebrenica var under Bosnienkriget en demilitariserad zon som formellt skyddades av FN-styrkorna. Staden var under hela kriget omringad av de serbiska styrkorna och en del av lösningen var att ge upp en del av vapnet mot löften om att staden inte skulle attackeras.

- Försök ta reda på olika anledningar till att kriget i Bosnien och Hercegovina började överhuvudtaget.
- Finns det flera förklaringar? Vilka är det i så fall? Vad säger forskningen och den erkända historieskrivningen? Finns det röster som motsäger sig den officiella berättelsen? Vilka skulle det kunna vara?

Klipp 3
Källa: Folkets Bio

Bild: Folkets Bio

Den internationella domstolen i Haag bildades redan under kriget för att försöka samla in bevis mot de många krigsförbrytelseerna.

- Ta reda på några domar mot högt uppsatta politiker och militärer. Försök att läsa några domprotokoll, se en domstolsvideo eller överläggningar med vittnesmål. Hur ser det ut om ni jämför med serier och filmer som handlar om rättsväsendet? Vilka är skillnaderna och likheterna?

Filmens utseende och estetik

Quo vadis, Aida? är en spelfilm men vissa delar av berättelsen är hämtade från riktiga vittnesmål.

- Diskutera hur en spelfilm kan engagera tittare i frågor som kanske inte är så välbekanta. Vilka element är det som gör att en spelfilm lyckas med att få vår uppmärksamhet. I filmanalys sammanhang pratar man om "stilelement" – [mise-en-scène](#), skådespeleri, [kamerarörelser](#), [ljud](#), [ljus](#), [klippning](#). Försök analysera en scen ur filmen för att se hur dessa stilelement samverkar för att förhöja upplevelsen.

Trots att filmen handlar om folkmord och krigsbrott, visas det inga mord i bild.

- Diskutera med klassen varför regissören – tillsammans med andra – valt att inte visa avrättningar och mord i bild. Vad kan sådana beslut, tagna på förhand, göra för en viss film? Finns det enbart estetiska val eller kan det även handla om vissa moraliska val? Vilka i så fall? Vad tror ni att regissörskan Jasmila Žbanić vill säga med att inte visa explicit våld?

Vi får filmen igenom följa nästan bara Aida. Kameran är så fokuserad på Aida och hennes familj att vi inte heller lär känna så många andra karaktärer. Kameran visar sällan massan ovanifrån, oftast handlar det om att den befinner sig i ögonhöjd med andra människor. Diskutera

[kamerarbetet](#). Varför tror ni att filmen ser ut som den gör?

Prologen

Aida är tillbaka i Srebrenica och bor där nu, tillsammans med både tidigare offer och förövare.

- Hur tror ni att det känns att komma tillbaka till sin hemstad efter ett krig? Vad har förändrats? Hur hittar man tillbaka till ett vanligt liv igen? Hur skildras det i filmen?
- Diskutera slutet på filmen. Hur uppfattar ni att den avslutas? Är det ett hoppfullt slut, ett ledsamt slut? Argumentera gärna för era ståndpunkter.

TIPS PÅ FÖRDJUPNING

Läs

Under the UN Flag, Hasan Nuhanović

Boken som filmen delvis baserar sig på. Nuhanović jobbade som FN-tolk i Srebrenica under kriget och var en av få unga män som undkom döden.

Safe Area Gorazde, Joe Sacco

En seriebok om belägringen av staden Gorazde som låg några mil från Srebrenica. Den amerikanske journalisten och serietecknaren Joe Sacco tillbringade viss tid med människor i staden och skrev en briljant och underfundig seriebok om upplevelser av Bosnien-kriget.

Jag var precis som du, Negra Efendić

Negra är en elvaåring som helt plötsligt befinner sig i ett land som står inför ett krig. Familjen flyr till Kroatien och Sverige och boken handlar om Negras minne av både det gamla och nya landet. Jag var precis som du är en fint berättad historia som berör. Den handlar om krigets fasor men också om motviljan och sorgen i att inse vad som är på väg att hända med ett älskat hemland.

PRODUKTIONSINFO

Bosnien Hercegovina, Tyskland, Holland m fl, 2020

Regissör: Jasmila Žbanić

Producent: Damir Ibrahimović, Jasmila Žbanić

Klippning: Jaroslaw Kaminski

Foto: Christine A. Maier

Originalmusik: Antoni Komasa-Łazarkiewicz

Medverkande Jasna Đuričić, Izudin Bajrović, Boris Isaković, Johan Heldenbergh, Raymond Thiry, Emir Hadžihafizbegović m fl.

Censur: 15 år

Svenskt premiärdatum: 26 februari 2021

Distribution: Folkets Bio AB

Filmen kan också finnas tillgänglig via din medie-central.

REDAKTION

Text: Sanjin Pejković

Redaktör: Anna Håkansson

Svenska Filminstitutet, oktober 2021

KONTAKT

filmiskolan@filminstitutet.se

<http://www.filminstitutet.se/filmpedagogik>

Observera

Filminstitutet kan inte garantera att filmen finns i distribution sedan den har slutat visas på ordinarie biografrepertoar.

Här kan ni lära er mer om hur en hittar och bokar film för visningar i lärande sammanhang.

filminstitutet.se/skolbio